

ES IEKŠPOLITIKAS ĢENERĀLDIREKTORĀTS

POLITIKAS DEPARTAMENTS B: STRUKTURĀLĀ UN KOHĒZIJAS POLITIKA

KULTŪRA UN IZGLĪTĪBA

PRIVĀTO IEGULDĪJUMU VEICINĀŠANA KULTŪRAS NOZARĒ

ĪSS KOPSAVILKUMS

Īss pārskats

Šajā pētījumā aplūkotas privāto ieguldījumu veicināšanas tendences kultūras nozarē ES dalībvalstīs. Pētījumā izmantoti empīriski dati, kas iegūti, veicot anketēšanu, gadījumu izpēti piecās dalībvalstīs un kabineta pētījumus. Pētījumā sniegts pārskats par mehānismiem un pasākumiem, ko izmanto privāto ieguldījumu veicināšanai, tostarp par tiesisko regulējumu nodokļu jomā (kultūras patēriņa un uzņēmējdarbības un filantropiskās darbības veicināšana), finanšu un banku finansējuma piešķiršanas mehānismiem un starpniecības mehānismiem. Pētījumā ir salīdzināta situācija kultūrai novirzīto privāto ieguldījumu jomā Amerikas Savienotajās Valstīs un Eiropā.

Šo dokumentu pieprasīja Eiropas Parlamenta Kultūras un izglītības komitejas.

AUTORI

IMO — Starptautisko attiecību institūts (Institute for International Relations)

Dr. phil. Vesna Čopič, galvenā pētniece

Dr. phil. Aleksandra Uzelac, pētījuma koordinatore

Dr. phil. Jaka Primorac

Dr. phil. Daniela Angelina Jelinčić

Mg. sc. Andrej Sračar

Mg. sc. hum. Ana Žuvela

ATBILDĪGAIS ADMINISTRATORS

Ana Maria Nogueira

Struktūrpolitikas un kohēzijas politikas departaments

Eiropas Parlaments

B-1047, Brisele

E-pasts: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

REDAKTORA ASISTENTE

Lyna Pärt

VALODU VERSIJAS

Oriģināls: EN

Tulkojums: BG, CS, DA, DE, EL, ES, ET, FI, FR, HU, IT, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, SV.

PAR REDAKTORU

Lai sazinātos ar Politikas departamentu vai abonētu ikmēneša informatīvo biļetenu, lūdzu, rakstiet: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Manuskripts pabeigts 2011. gada jūlijā.

Briselē, © Eiropas Parlaments, 2011.

Šis dokuments ir pieejams internetā:

<http://www.europarl.europa.eu/studies>

ATRUNA

Par šajā dokumentā paustajiem viedokļiem ir atbildīgi tikai un vienīgi to autori, un tie ne vienmēr atspoguļo Eiropas Parlamenta oficiālo nostāju.

Ir atļauta reproducēšana un tulkošana nekomerciāliem nolūkiem, ja tiek norādīts avots un ja par to iepriekš informē publicētāju un tam nosūta vienu eksemplāru.

AKRONĪMI UN SAĪSINĀJUMI

- MU** Māksla un uzņēmējdarbība
- ABSA** Mākslas korporatīvā atbalsta asociācija (*Association for Business Sponsorship of the Arts*)
- ACE** Anglijas Mākslas padome (*Arts Council England*)
- ACRI** Vietējo krājbanku un banku fondu nacionālā asociācija (*The National Association of Local Savings Banks and Banking Foundations*)
- ADMICAL** Korporatīvās filantropiskās darbības tīkls (*Carrefour du Mécénat d'Entreprise*)
- AEDME** *Asociación Española para el Desarrollo del Mecenazgo Empresarial*
- BC** *Bondardo Comunicazione*
- BDI** Vācijas Rūpniecības federācija (*Haus der Deutschen Wirtschaft*)
- CAF** *Charities Aid Foundation*
- CATI** Datorizētas telefonintervijas
- CCR** Korporatīvā atbildība kultūras jomā
- CEG** *Creative Exports Group*
- CEREC** Eiropas Uzņēmējdarbības, mākslas un kultūras komiteja
- CHPA** Likums par kultūras mantojuma aizsardzību (*Cultural Heritage Protection Act*)
- CIAV** Audiovizuālajā nozarē veikto ieguldījumu sertifikācijas programma (*Audiovisual Investment Certificate Programme*)
- CNC** *Centre National de la Cinématographie*
- KSA** Korporatīvā sociālā atbildība
- CZK** Čehijas krona, valūtas vienība
- DCMS** Kultūras, mediju un sporta departaments (*Department for Culture, Media and Sport*)
- EK** Eiropas Komisija
- EEZ** Eiropas Ekonomikas zona
- EFCS** Eiropas kultūras statistikas programma

- EGEDA** Audiovizuālo darbu autoru tiesību pārvaldījuma asociācija (*Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales*)
- EIS** Uzņēmumu atbalsta shēma (*Enterprise Investment Scheme*)
- ES** Eiropas Savienība
- EUR** Eiro, valūtas vienība
- FPU** Filmu producēšanas uzņēmums
- GBP** Sterliņu mārciņa, valūtas vienība
- IKP** Iekšzemes kopprodukts
- ICAA** Kinematogrāfijas un audiovizuālās mākslas institūts (*Institute of Cinematography and Audiovisual Arts*)
- IFCIC** *Institut de Financement du Cinéma et des Industries Culturelles*
- IMO** Starptautisko attiecību institūts (*Institut za međunarodne odnose*)
- IWK** Austrijas Korporatīvā mākslas komiteja (*Initiativen Wirtschaft fur Kunst*)
- JSKD** Valsts kultūras pasākumu fonds (*Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti*)
- NL** Nodibinājumu likums
- MKIDN** Kultūras un nacionālā mantojuma ministrija (*Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego*)
- MLA** Muzeju, bibliotēku un arhīvu padome (*Museum, Libraries and Archives Council*)
- NCK** *Narodowe Centrum Kultury*
- NVI** Neatkarīga valsts iestāde
- NESTA** Valsts zinātnes, tehnoloģiju un mākslas fonds (*The National Endowment for Science, Technology and the Arts*)
- NEA** Valsts mākslas fonds (*National Endowment for the Arts*)
- NVO** Nevalstiska organizācija
- NHMF** Nacionālā mantojuma memoriālais fonds (*National Heritage Memorial Fund*)
- NIOK** Bezpeļņas informācijas un mācību centrs (*Nonprofit Information and Training Centre*)

- BPO** Bezpeļņas organizācija
- VKAS** Valsts kultūras attīstības stratēģija
- NYX** Dānijas Mākslas un uzņēmējdarbības forums
- forums**
- ESAO** Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
- PBA** Likums par sabiedriskā labuma darbībām un brīvprātīgo darbu (*Law on Public Benefit Activity and Volunteerism*)
- SLO** Sabiedriskā labuma organizācija
- PDAAIA** Likums par dokumentu un arhīvu aizsardzību un arhīvu iestādēm (*Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act*)
- PLN** Polijas zlots, valūtas vienība
- PPP** Publiskā un privātā partnerība
- PFV** Filantropiskās darbības fonds (*Philanthropic Ventures Foundation*)
- RCAHMW** Velsas Seno un vēsturisko pieminekļu karaliskā komisija (*Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland*)
- PA** Pētniecība un attīstība
- RTV** Radio un televīzija
- SAZAS** Komponistu, autoru un publicistu apvienība autortiesību aizsardzībai Slovēnijā (*Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije*)
- SEK** Zviedrijas krona, valūtas vienība
- SKK** Slovēnijas krona, valūtas vienība
- MVU** Mazie un vidējie uzņēmumi
- SOFICA** *Société pour le Financement de l'Industrie Cinématographique et Audiovisuelle*
- TCA** Likums par nodokļiem (*Tax Consolidation Act*)
- LESD** Līgums par Eiropas Savienības darbību
- AK** Apvienotā Karaliste
- UNESCO** Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
- ASV** Amerikas Savienotās Valstis
- USD** Amerikas Savienoto Valstu dolārs, valūtas vienība
- PVN** Pievienotās vērtības nodoklis

- RKF** Riska kapitāla filantropija
- ZUJK** Likums par sabiedrības interešu īstenošanu kultūrā (*Zakon o uresničevanju javnega interesa v kulturi*)
- ZAMP** Slovēnijas Autoru apvienība (*Združenje avtorjev Slovenije*)
- WWIK** Likums par mākslinieku atalgojumu (*Wet Werk en inkomen kunstenaars*)

KOPSAVILKUMS

1.1. Ievads

1.1.1. Pētījuma tvērums

Finansējuma daudzveidība mākslas un kultūras nozarē tiek uzskatīta par finansiāli ilgtspējīga modeļa iezīmi. Lai gan dažādie kultūras darbību finansējuma avoti ietver arī publisko atbalstu, privāto atbalstu un gūtos ienākumus, šis pētījums ir veltīts tikai privātajiem ieguldījumiem kultūrā. Pētījumā analizēti privāto ieguldījumu dažādie veidi no kultūras politikas viedokļa, kā arī esošie stimulējošie pasākumi. Pētījuma mērķis ir uzlabot Eiropas Parlamenta deputātu izpratni par publisko stimulu nozīmi privāto līdzekļu piesaistē kultūras jomā. Šajā pētījumā uzsvars likts uz to finansēšanas veidu un mehānismu ekonomiskajiem, politiskajiem un kultūras aspektiem, ko piedāvā valstu valdības, lai veicinātu privātos ieguldījumus kultūras nozarē, un šo finansēšanas veidu un mehānismu izmantošanu. Pētījuma autori ir mēģinājuši noteikt galvenās tendences ES saistībā ar privāto līdzekļu piesaisti kultūras nozarei, kā arī ir snieguši jaunas prakses un politikas piemērus ES dalībvalstīs. Pētījumā galvenokārt apskatīti būtiskākie stimuli kultūras nozares finansēšanai un galvenie šķēršļi, ar ko saskaras privātie ieguldītāji. Šajā pētījumā pievērsta uzmanība salīdzinoša kultūras politikas pētījuma nepieciešamībai šajā jomā un uzsvēta ES dalībvalstu kopējā atbildība par salīdzināmu datu nodrošināšanu ES līmenī. Pētījumā ir iekļauta arī tendenču un būtiskāko atšķirību īsa analīze salīdzinājumā ar Amerikas Savienotajām Valstīm.

Termins „privātie ieguldījumi”, kas lietots šajā pētījumā, attiecas uz privātpersonu, uzņēmumu vai nevalstisku organizāciju ieguldītiem, piešķirtiem vai iztērētiem līdzekļiem kultūras jomā. Šī definīcija ir plašāka par privāto ieguldījumu jēdzienu, kas galvenokārt tiek saistīts ar kapitāla atdevi, un ietver arī privāto atbalstu un gūtos ienākumus, ko rada privātpersonas, uzņēmumi un bezpeļņas organizācijas, kuras sniedz atbalstu vai ziedo kultūrai vai patērē kultūras produktus. Tāpēc šajā pētījumā apskatītās attiecīgās atbalsta formas ir tiešie ieguldījumi, sponsorēšana, mecenātisms un ziedošana, kā arī pašu radītie ienākumi, piemēram, ienākumi no biļešu pārdošanas, ieejas maksas un citu produktu pārdošanas. Līdzekļi tiek ieguldīti, piešķirti un tērēti dažādu iemeslu dēļ: ieguldījumus veic, pamatojoties uz labuma gūšanas principu, lai gūtu peļņu; līdzekļu piešķiršanas pamatā ir arī sociālās atbildības princips, un tās ieguvums ir sociālas, simboliskas un tamlīdzīgas kultūras vērtības, kas nav saistītas ar ekonomisku ieguvumu; un līdzekļu tērēšana ir balstīta uz patērētāju suverenitātes principu, un tās ieguvums ir kultūras tirgus vai lietošanas vērtība, kā arī kultūras patiesā vērtība.

1.1.2. Izmantotie datu avoti

Plaši izplatītais uzskats, ka dažāda veida finansējums mākslas un kultūras nozarē var radīt jaunas iespējas kultūras nozares darbību ilgtspējības nodrošināšanai, ir radījis nepieciešamību meklēt citus finansējuma avotus publiskā finansējuma papildināšanai un veicināt šādu avotu izmantošanu. Tāpēc ir pārsteidzoši, ka nav pieejami pietiekami salīdzināmi dati par privātā finansējuma apmēru kultūras jomā un īstenotajiem pasākumiem, un salīdzinošās metodoloģijas efektivitāti. Daži pētījumi un apsekojumi par privātajiem līdzekļiem un atbalstu kultūrai, ko sniegušas mākslas un uzņēmējdarbības organizācijas, sniedz nelielu priekšstatu par dažādām reālijām dalībvalstīs. Taču pieejamie dati tiek apkopoti, izmantojot dažādas metodes, un tāpēc tos nav iespējams salīdzināt Eiropas līmenī.

Lai kompensētu sistemātiski vāktu datu trūkumu par jautājumiem, kas saistīti ar privātajiem ieguldījumiem kultūras nozarē, un it īpaši par esošajiem stimuliem privāto ieguldījumu veicināšanai ES, autori ir mēģinājuši gūt priekšstatu par situāciju privāto ieguldījumu jomā dažādās ES dalībvalstīs, apkopojot informāciju, kas iegūta, izmantojot aptaujas lapas. Aptaujas lapas tika nosūtītas 27 kultūras ministrijām ES, lai iegūtu datus par esošajiem pasākumiem privāto ieguldījumu veicināšanai kultūras nozarē. Atbildēs

sniegtās informācijas detalizācijas līmenis bija atšķirīgs. No vairākām kultūras ministrijām tika saņemta atbilde, ka tās neveic šādu datu sistemātisku apkopošanu vai ka šādu datu apkopšana ir finanšu ministrijas kompetencē. Pētījuma veicēji sazinājās arī ar mākslas, uzņēmējdarbības un kultūras organizācijām Eiropā un nosūtīja tām dažus jautājumus par privātajiem ieguldījumiem kultūras nozarē. Veicot gadījumu izpēti piecās izvēlētās dalībvalstīs (Apvienotajā Karalistē, Itālijā, Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā), ir gūts dziļāks ieskats šajā jomā. Šā pētījuma izstrādē vērtīgs datu avots bija arī Eiropas kultūras politikas un tendenču kompendijs, kas ir Eiropas kultūras politikas uzraudzības sistēma. Ir veikta arī plaša saistītās literatūras izpēte par šo jautājumu.

1.1.3. Pētījuma struktūra

Pētījums sastāv no vairākām nodaļām. Pirmā nodaļa ir pētījuma ievads. Otrā nodaļa ir veltīta pētījumā izmantotajiem galvenajiem terminiem, un tajā paskaidroti kultūras politikas un finansēšanas veidu pamatjēdzieni un sniegta pamata informācija, kas vajadzīga, lai gūtu izpratni par nodokļu politikas un tās būtiskāko aspektu nozīmi. Tajā sniegts pārskats par mākslas un kultūras finansējuma veidiem, klasificējot tos trīs grupās pēc finansējuma avotiem (proti, publiskais finansējums, privātais finansējums un gūtie ienākumi) un līdzekļu devējiem (proti, korporatīvie un privātie līdzekļu devēji un bezpeļņas organizācijas). Šajā nodaļā finansēšanas veidi apskatīti, izvērtējot to ekonomisko, politisko un sociālo dimensiju. Ņemot vērā ES dalībvalstu suverenitāti kultūras jomā un ES nodokļu tiesiskā regulējuma ierobežoto nozīmi, šajā nodaļā nedaudz apskatīts arī jautājums par ES tiesiskā regulējuma ietekmi uz nodokļu uzlikšanu dalībvalstīs. Dažādo privāto ieguldījumu tipoloģija veidota, pamatojoties uz šādu ieguldījumu motīviem (piemēram, tiešie ieguldījumi, tostarp publiskā un privātā partnerība, sponsorēšana, mecenātisms un ziedojumi). Šāda tipoloģija uzsver, ka visi valdības centieni ir cieši saistīti ar aktīvo kultūras nozari — kultūras uzņēmējdarbība, efektīvs mārketing, intensīva līdzekļu vākšana un auditorijas attīstīšana, kā arī tā sauktā „digitālā pāreja” ir jauni pārbaudījumi visām iesaistītajām personām. Trešajā nodaļā ir aprakstītas izvēlētās sistēmas, instrumenti un pasākumi nodokļu samazinājumu un atskaitījumu piemērošanai, finanšu stimuli, kuru mērķis ir piesaistīt potenciālos līdzfinansētājus, un raksturotas lielās organizācijas, kas veic starpnieka funkciju mākslas un uzņēmējdarbības vai mākslas un valsts attiecībās, un citas politikas pamatnostādnes, kas var palīdzēt ieviest jaunas tendences. Ceturtajā nodaļā ir izklāstīta gadījumu izpēte piecās dažādās ES dalībvalstīs — ziemeļu valstī un dienvidu valstī, vecajā un jaunajā dalībvalstī un valstī, kur pastāv atšķirīgas tradīcijas kultūras politikas jomā (Apvienotajā Karalistē, Itālijā, Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā), cenšoties gūt priekšstatu par esošo praksi un tendencēm privātā atbalsta kultūrai veicināšanā. Piektajā nodaļā, veicot salīdzinošu analīzi, ir apskatīta ASV sistēma privāto ieguldījumu veicināšanai kultūrā. Viens no atšķirību iemesliem ir kultūras atšķirības un Eiropas un ASV finansēšanas sistēmu sistēmiskās atšķirības. Tāpēc šajā pētījumā izvērtēšanai tiek piedāvāti izvēlēti ASV privātās finansēšanas mehānismi. Sestajā nodaļā ir iekļauti vairāki konstatējumi, savukārt septītajā nodaļā sniegti ieteikumi par to, kā veicināt privātā finansējuma piesaisti kultūras nozarei ES līmenī un ar tādām politiskām metodēm, kas neietilpst ES kompetences jomā, taču, iespējams, atbilst novērotajām tendencēm, kas ir būtiskas valstu valdībām un reģionālajām pašvaldībām.

Autoru izstrādātie materiāli, kas ir šā pētījuma pamatā, ir pievienoti šim pētījumam kā pieci pielikumi: 1. pielikumā minēti pasākumi privāto ieguldījumu veicināšanai izvēlētās kultūras jomās, proti, audiovizuālajā un kultūras mantojuma jomā; 2. pielikumā sniegta pilnīga un padziļināta informācija par gadījumu izpēti, kas izklāstīta pētījuma ceturtajā nodaļā; 3. pielikumā sniegts pārskats par esošajiem stimuliem privāto ieguldījumu veicināšanai kultūras nozarē ES dalībvalstīs, kas tika sagatavots kā darba dokuments šā pētījuma veikšanai; 4. pielikumā sniegta plašāka informācija par ASV privātā atbalsta sistēmu un tās īpatnībām, papildinot piektajā nodaļā sniegto informāciju, un 5. pielikumā sniegts īss pētījumā izmantoto terminu glosārijs.

1.2. Privātie ieguldījumi kultūrā – pamatjēdzieni

Šajā pētījumā **kultūra** tiek uzskatīta par darbības jomu, kas saistīta ar oriģinālas mākslas radīšanu, kam ir ekonomiska ietekme un kas nodrošina sociālos labumus, radot, izstrādājot un izplatot produktus un pakalpojumus dažādās kultūras jomās. Kultūras nozares devums ir dažādas kultūras vērtības. Lai pienācīgi novērtētu kultūras nozīmi, tā ir jāuzskata gan par privātā tirgus preci, gan arī par sabiedrisko labumu. Kultūras vērtības divi galvenie aspekti ir ekonomiskā vērtība un kultūras vērtība. Ekonomisko vērtību veido lietošanas vērtība un ar lietošanu nesaistītā vērtība. Tirgus jeb lietošanas vērtību var izteikt kultūras preču un pakalpojumu cenās. Ar lietošanu nesaistītā vērtība ir vērtība, ko cilvēki piedēvē kultūras produktiem vai pakalpojumiem, pat ja viņi tos nelieto (piemēram, pasākumu un izstāžu apmeklēšana, grāmatu lasīšana) (Hansen, 1997; Navrud un Ready, 2002). Ar lietošanu nesaistīto vērtību var sīkāk iedalīt šādi: izvēles tiesību, mantojuma, eksistences, prestiža un izglītības vērtība (Frey un Pommerehne, 1989). Jēdziens „kultūras vērtība” attiecas uz kultūras produkta vai pakalpojuma vērtību neatkarīgi no tā vietas ekonomiskajā sistēmā. Kultūras vērtība iedalās šādi: sociālā, simboliskā, estētiskā, garīgā, vēsturiskā un autentiskā vērtība (Throsby, 2001).

Šajā pētījumā ir izstrādāta avotu klasifikācija **jaukta finansējuma sistēmā**. Saskaņā ar šo sistēmu Eiropā pastāv trīs galvenie kultūras finansēšanas avoti: publiskais atbalsts (tiešais un netiešais), privātais atbalsts (korporatīvais atbalsts, privātpersonu atbalsts, fondi un trasta fondi) un gūtie ienākumi.

Publiskais atbalsts attiecas uz tiešo publisko atbalstu un netiešo publisko atbalstu. *Tiešais publiskais atbalsts* kultūrai ir jebkāda veida atbalsts kultūras darbībām, ko sniedz valsts iestādes un/vai citas publiskā sektora iestādes. Tiešais publiskais atbalsts ietver tādus atbalsta veidus kā subsīdijas, balvas, piešķirumi un citi, proti, naudas līdzekļi, ko valsts vai publiskā sektora iestāde ieskaita saņēmēja kontā. *Netiešais publiskais atbalsts* ir pasākumi, ko īsteno valsts iestādes un/vai publiskā sektora iestādes — parasti pieņemot tiesību aktus — kultūras organizāciju interesēs un kas nav saistīti ar naudas līdzekļu pārskaitījumiem. Netiešie pasākumi attiecas galvenokārt uz nodokļiem, proti, ienākumiem, ko negūst vietējās pašvaldības iestādes un valsts valdība kultūras iestādēm piemēroto nodokļu atvieglojumu un atlaistu dēļ, kā arī uz piešķirumiem līdzfinansējuma veidā un citiem finansēšanas vai banku finansējuma piešķiršanas mehānismiem, kurus īstenojot atbalsta saņēmējus nosaka drīzāk finansējuma saņēmēji, nevis valsts amatpersonas.

Privātais atbalsts kultūrai ir jebkāda veida finansiālais atbalsts, kas sniegts, ieguldot, piešķirot vai tērējot līdzekļus privātpersonu līmenī vai līmenī, kas nav uzskatāms par publisko līmeni. Privāto atbalstu var iedalīt šādi: korporatīvais atbalsts, privātpersonu atbalsts un fondu un trasta fondu atbalsts. *Korporatīvais atbalsts* ir tiešie ieguldījumi ar mērķi gūt peļņu no ieguldītā kapitāla, tostarp atbalsts, kas sniegts, īstenojot publisko un privāto partnerību, kā arī ieguldījumi mākslas kolekcijās un sponsorēšana, un korporatīvie ziedojumi. *Privātpersonu atbalsts* ietver visu veidu darījumus, ko veic privātpersonas, lai ziedotu vai sniegtu ieguldījumu kultūrā. Privātpersonu atbalsts jānošķir no mājsaimniecību izdevumiem kultūrai, kas ietilpst gūto ienākumu kategorijā. *Fondu un trasta fondu atbalsts* ir atbalsts, ko sniedz starpniekiestādes, kas parasti dibinātas saskaņā ar tiesību aktiem, kas veic īpašus pienākumus un uzdevumus un ko atbalsta privātpersonas.

Gūtie ienākumi — šajā kategorijā ietilpst visi privātpersonu izdevumi kultūras jomā, piemēram, maksa par ieeju kultūras iestādē vai par kultūras priekšmetu iegādi. Tādējādi gūtie ienākumi ir visi tirgū esošo kultūras organizāciju tiešie ienākumi.

Patlaban ir vērojama tendence, ka tiešais publiskais atbalsts kultūrai samazinās, un **nesenās finanšu krīzes sekas** pastiprina šo procesu. Lielākā daļa valstu ir sasniegušas sava budžeta robežas un tāpēc sāk izrādīt vēlmi izmēģināt privātā atbalsta sistēmas kultūras jomā. Iepriekšējās desmitgadēs korporatīvais atbalsts kultūrai Eiropas valstīs palielinājās, taču nesenas finanšu krīzes dēļ tas šobrīd samazinās. Savu budžetu samazina arī privātie fondi Eiropā, un krīze ir negatīvi ietekmējusi arī privātpersonu tēriņus.

Pastāv sakarība starp ieguldījumiem kultūrā un kultūras vērtībām. Izšķir četru veidu privātos ieguldījumus kultūrā atkarībā no to mērķiem: **tiešie/kapitāla ieguldījumi ir ieguldījumi**, kuru galvenais mērķis ir gūt peļņu (un tāpēc šāda veida ieguldījumi ir galvenokārt saistīti ar ekonomisko vērtību); **sponsorēšana** — darījums, kas nodrošina divējādus ieguvumus (tas nes peļņu un zīmola atpazīstamību uzņēmumiem, kā arī ieguvumu kultūras organizācijām); **ziedošana un mecenātisms** — ziedotāju un mecenātu intereses lielākoties ir saistītas ar sociālām, simboliskām un līdzīgām neekonomiskām vērtībām, proti, ziedojumus galvenokārt veic, lai realizētu kultūras vērtības visā to daudzveidībā; un **gūtie ienākumi**, kas atspoguļo gan ekonomiskās, gan arī kultūras vērtības.

Arī privātā atbalsta veidiem piemīt vairākas nepilnības, piemēram, tas tiek novirzīts tradicionālajām mākslas programmām un prestižām kultūras organizācijām. Tāpēc jaukta finansējuma sistēma, kurā publiskais finansējums nodrošina pamatu nozares stabilai darbībai, privātais finansējums tiek piešķirts izvēlētiem pasākumiem vai kultūras nozares pārstāvjiem atbilstīgi individuālajām prioritātēm un gūtie ienākumi nodrošina ieguvumu patērētājiem, var kompensēt katra finansēšanas veida trūkumus. Finansējuma avotu dažādošanas mērķis ir mazināt ar sistēmu nesaistītos riskus, lai viena finansējuma avota pozitīvā ietekme neitralizētu cita finansējuma avota negatīvās iezīmes.

Privāto ieguldījumu kultūras nozarē veicināšanas stūrakmens ir **nodokļu politika**. Nodokļu politikas un kultūras politikas saistība ir acīmredzama, jo nodokļu tiesiskais regulējums var pozitīvi vai negatīvi ietekmēt kultūru. Kultūras politika un fiskālā politika vienmēr ir bijušas savstarpēji saistītas, un patlaban šī savstarpējā saikne kļūst arvien spēcīgāka. Nodokļu tiesību aktiem ir liela nozīme, jo tie var veicināt kultūras nozares finansiālo neatkarību. Nodokļu politikas lielākā priekšrocība kā veidam, kādā publisko finansējumu novirza mākslai, ir tās neitralitāte tādā ziņā, ka nodokļu priekšrocības nav saistītas ar māksliniecisko saturu. Tajā kritēriji ir drīzāk vispārīgi un ir saistīti ar labuma guvēju darbības jomu vai veidu. Savus lēmumus par kultūru izdara privātpersonas, uzņēmumi un bezpeļņas organizācijas. Tāpēc ir svarīgi kā kultūras politikas būtisku instrumentu izprast un veicināt tādu nodokļu politiku, kurā tiek ņemti vērā kultūras aspekti, tādējādi ļaujot pieņemt individuālus lēmumus par atbalstu kultūras projektiem.

Runājot par pasākumiem nodokļu jomā, lieto daudz un dažādus terminus, piemēram, nodokļu samazinājumi, nodokļu atvieglojumi, nodokļu atskaitījumi, atbrīvojums no nodokļa, nodokļu atlaide, nodokļu priekšrocības u. c. Lielākā daļa šo terminu attiecas uz nodokļa bāzes samazinājumu, taču nodokļu priekšrocības ir īpaši pasākumi, ko īsteno, lai veicinātu vēlamo rīcību mākslas un kultūras jomā. Nodokļu atvieglojumus reti nosaka tikai kultūras un mākslas darbībām — tos piemēro filantropiskajai darbībai kopumā (*O'Hagan, 1998*). Kultūras nozare ir tikai viena no nozarēm, kurās notiek labdarība, — to vidū ir arī sociālā nozare, veselības aprūpe, sports, reliģija u. c. Tā kā pieejamajos statistikas datus kultūra ne vienmēr ir nošķirta no citām filantropiskās darbības jomām, ir sarežģīti novērtēt kultūrā veiktos privātos ieguldījumus, izmantojot esošos mehānismus. ES līmenī PVN likmes pazemināšana ir viens no būtiskākajiem pasākumiem netiešās publiskās finansēšanas jomā, tādējādi padarot PVN politiku par Eiropas kultūras politikas būtisku instrumentu.

1.3. Privātie ieguldījumi kultūrā — izvēlētie mehānismi un pasākumi

Ir izstrādāti dažādi pasākumi un mehānismi, lai palielinātu privāto atbalstu mākslai un kultūrai, piemēram: nodokļu priekšrocības ziedotājiem, patērētājiem un sponsoriem, līdzekļu vākšanas veicināšana, izmantojot piešķirumus līdzfinansējuma veidā, lai papildinātu publisko finansējumu ar privātajiem līdzekļiem, privātās un publiskās partnerības tiesiskais regulējums, atbalsts starpniecības mehānismiem (piemēram, mākslas un uzņēmējdarbības forumi, atbalsta fondi, loteriju fondi un sociālie riska kapitāla fondi), publiski finansētu kuponu izmantošana, kas veicina kultūras organizāciju cīņu par auditoriju, un banku finansējuma piešķiršanas mehānismi, kas atvieglo piekļuvi

aizdevumiem. Salīdzinājumā ar publiskajām subsīdijām (proti, atbalstu un piešķirumiem), kas ir tiešā publiskā atbalsta formas, šie pasākumi ir uzskatāmi par netiešo publisko atbalstu kultūrai. Valsts atbalsta mākslu un kultūru netieši, īstenojot dažādus stimulējošus pasākumus, tostarp nodokļu atvieglojumu politiku, un tādējādi drīzāk nodokļu maksātāji un atbalsta saņēmēji, nevis amatpersonas, nosaka, kurām organizācijām tiek piešķirts atbalsts.

Šajā nodaļā aprakstīti sešpadsmit īpaši mehānismi un pasākumi privāto ieguldījumu veicināšanai kultūras jomā ES dalībvalstīs. Šie mehānismi un pasākumi ir noteikti, izmantojot ES dalībvalstu kultūras ministrijām nosūtītās aptaujas lapas, analizējot datus, kas iegūti no Eiropas kultūras politikas un tendenču kompendija un citiem šajā pētījumā izmantotiem sekundāriem avotiem, kā arī datus, kas iegūti, veicot gadījumu izpēti.

1. Nodokļu priekšrocības, ko piemēro kultūras produktu patēriņam, ir pasākumi, kurus īstenojot nodokļu subjekts ir jebkura kultūras produktu patēriņa forma (piemēram, skaņdarbu, gleznu, skulptūru iegāde). Šādu pasākumu plaši izplatīta forma ir **PVN likmes samazināšana** kultūras produktiem, nodokļu atskaitījumi par kultūras priekšmetu iegādi un citi pasākumi, piemēram, mākslas priekšmetu nodošana nodokļa maksājuma vietā. PVN likmes samazināšana kultūras produktiem un pakalpojumiem ir galvenais netiešā atbalsta veids kultūras nozarē, it īpaši tirgus nepilnību gadījumā (proti, ja kultūras produktiem jāpiešķir subsīdijas, jo tirgus ir pārāk mazs, lai efektīvi darbotos).
2. Izpēte, ko autori veica, izmantojot aptaujas lapas un saistītos kompendija datus, liecina par to, ka netiek pastāvīgi kontrolēti dati par **sponsorēšanas** atbalsta pasākumiem. Kultūras korporatīvo sponsorēšanu veic visās aptaujātajās valstīs. Lai gan sponsorēšanai piemīt liels potenciāls un to veicina, izmantojot nodokļu priekšrocības, tā joprojām veido mazu daļu no kultūras organizāciju budžeta ieņēmumiem.
3. Īstenojot **publiskā un privātā sektora partnerību (PPP)**, parasti tiek panākta vienošanās starp valsts un privāto sektoru par sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu vai publiskās infrastruktūras izmantošanu. Tādējādi sociālās prioritātes tiek apvienotas ar privātā sektora pārvaldības prasmēm, atbrīvojot valsti no pienākuma pārvaldīt lielus kapitālizdevumus un novirzot izmaksu pārsnieguma risku uz privāto sektoru.
4. **Tiesību akti par ienākumu nodokļa daļas novirzīšanu labdarības mērķiem** vai tā sauktā „percentuālā filantropija” ir nodokļu pasākums, kas paredz, ka nodokļu maksātāji var novirzīt noteiktu daļu maksājamā ienākumu nodokļa īpašām bezpeļņas nevalstiskajām organizācijām un dažos gadījumos arī citām organizācijām, piemēram, baznīcām. Nodokļu maksātāji paši nosaka, kam tiek piešķirta daļa viņu samaksātā nodokļa; otrkārt, novirzīto finansējumu var izmantot, tikai lai sniegtu atbalstu konkrētiem atbalsta saņēmējiem (*Bullain, 2004*). ES dalībvalstu vidū šāda veida sistēmas ir visplašāk izplatītas Austrumeiropas valstīs: Ungārijā, Lietuvā, Polijā, Slovākijā, Rumānijā un Slovēnijā, lai gan šāda sistēma pastāv arī dažās citās valstīs, piemēram, Itālijā.
5. **Individuālie ziedojumi** ar kultūru saistītiem mērķiem tiek definēti kā vienpusēji darījumi, no kuriem ziedotājs negaida tiešu ieguvumu. Ziedojumus var veikt skaidrā naudā vai natūrā. Ziedojumu pamatā parasti ir augstākas kultūras vērtības, un peļņa nav galvenā motivācija. Taču, ja ziedotājam tiek piedāvāts kāds stimulējošs ziedot kultūrai, kultūras organizācijas parasti saņem lielākus ziedojumus. Vairākas ES dalībvalstis ir īstenojušas pasākumus, lai stimulētu individuālos ziedojumus. Vairākas valstis, sekojot ASV un valstu ar anglosakšu kultūras politikas tradīcijām piemēram, individuālajiem ziedotājiem piedāvā nodokļu atskaitījumus. Dažās no šīm valstīm (piemēram, Vācijā, Itālijā un Grieķijā) tiek piedāvāti īpaši stimuli mantojuma

nodokļa jomā — maksājamo mantojuma nodokli var samazināt pat par 60 % (Vācijā).

6. **Korporatīvie ziedojumi** ir dāvinājumi skaidrā naudā vai natūrā, ko pasniedz uzņēmumi un citas juridiskas personas kultūras organizācijām vai atsevišķiem māksliniekiem. Pasākumi korporatīvo ziedojumu veicināšanai parasti ir nodokļu priekšrocības ziedotājiem. Lai arī šis pasākums valstīs ar anglosakšu kultūras politikas tradīcijām ir plaši izplatīts, korporatīvo ziedojumu veicināšanas pasākumi aptaujas lapās tika minēti retāk nekā individuālo ziedojumu veicināšanas pasākumi. Šie pasākumi bija minēti retāk, iespējams, tāpēc, ka šajā jomā trūkst atbilstīgas informācijas un uzraudzības.
7. Vairākās valstīs nodokļu maksātājiem **dažādu nodokļu maksājumu**, piemēram, nekustamā īpašuma nodokļa, **vietā** ir atļauts **nodot** savu īpašumu, tostarp **mākslas darbus**. Šāda sistēma salīdzinājumā ar nodokļu atskaitījumu sistēmu veiksmīgi pilda nodokļu kredīta sistēmas funkciju (*Freudenberg, 2008*), un tāpēc tā nodrošina lielāku ieguvumu nodokļu maksātājiem, nevis valsts kasei.
8. **Līdzfinansējuma fondi** vai piešķirumi līdzfinansējuma veidā ir termins, ko izmanto, lai raksturotu prasību vai nosacījumu, kas paredz, ka, ja tiek piešķirts privātais ziedojums skaidrā naudā vai natūrā, ir jānodrošina trešās personas (piemēram, valsts vai vietējās pašvaldības) līdzfinansējums, kas atbilst noteiktai ziedojuma vērtības daļai. Starp publiskajām subsīdijām un privātajiem ieguldījumiem pastāv pozitīva sakarība, proti, privātie ieguldītāji ir ieinteresētāki veikt ieguldījumus kultūrā, ja viņi gūst pārliecību par šādu ieguldījumu vērtību, redzot valsts atbalstu. Tāpēc tiek izvērtēta iespēja izmantot līdzfinansējuma fondus kā iespējamo risinājumu, lai nodrošinātu publisko ieguldījumu efektīvu izmantošanu, veicinot lielākus privātā sektora ieguldījumus.
9. Daudzās valstīs **loteriju fondi** kultūras jomā ir nozīmīgs privāto ieguldījumu avots — to izplatība ir ļāvusi īstenot intervences pasākumus kultūrā, kas citādi nebūtu iespējami. Loteriju fondu izmantošana kultūrā ir samērā jauns pasākums, taču, meklējot papildu finansējumu kultūras jomā, tas gūst arvien lielāku popularitāti. Loteriju fondu līdzekļu vākšanas un sadales metodes dažādās valstīs atšķiras. Šie fondi nereti ir saistīti ar īpašiem mērķiem paredzētiem nodokļiem, un tādējādi tie ir paredzēti īpašiem mērķiem kultūras jomā.
10. Vēl viena privāto ieguldījumu kultūrā veicināšanas forma ir **kuponu** izmantošana. Būtībā kupons ir noteiktas naudas summas piešķirums, ko var izmantot tikai īpašam mērķim. Kultūras nozarē kuponus izmanto, lai veicinātu pieprasījumu pēc kultūras produktiem. Eiropā visplašāk zināmā kuponu sistēma ir Slovākijā. Līdzīgas sistēmas ir izmēģinātas Vācijā un Apvienotajā Karalistē.
11. **Īpašiem mērķiem paredzēti nodokļi** ir nodokļi, kuru ieņēmumus (saskaņā ar tiesību aktiem) novirza konkrētai saņēmēju grupai vai mērķim. Dažos gadījumos īpašiem mērķiem paredzēto nodokļu ieņēmumu saņēmējiem piešķir arī papildu finansējumu no valsts budžeta. Īpašiem mērķiem paredzētie nodokļi tiek plaši izmantoti tādās jomās kā izglītība, automaģistrāļu būvniecība, vides aizsardzība un sociālais nodrošinājums (*Pasquesi, bez izdošanas datuma*). Īpašiem mērķiem paredzēto nodokļu izmantošana tika reti minēta autoru nosūtītajās aptaujas lapās vai sekundārajā literatūrā. Šādu nodokļu piemērošana nodrošina vēl vienu iespēju efektīvi nodrošināt papildu finansējumu kultūras darbībām.
12. **Banku finansējuma piešķiršanas mehānismi** parasti ir banku īstenoti mehānismi vai mehānismi, kas ir saistīti ar banku darbību, lai nodrošinātu banku atbalstu kultūras nozarei. Banku finansējuma piešķiršanas mehānismi var būt aizdevumu shēmas ar izdevīgu procentu likmi kultūras darbībām vai citi instrumenti kultūras darbību atbalstam. Banku finansējuma piešķiršanas mehānismu labs piemērs ir

Nīderlandē īstenotā prakse, kur *Triodos Bank* ir nolēmusi vērst savas komunikācijas un korporatīvās atbildības darbības uz atbalstu kultūras nozarei. *Triodos* Kultūras fonds piešķir aizdevumus kultūras iestādēm un finansē kultūras iestāžu, piemēram, muzeju un teātru, būvniecību un renovāciju (*Holterhues, 2009*).

13. Privātā atbalsta kultūrai veicināšanas sistēmas uztur dažādas finansējuma piešķirējas iestādes. **Fondi** ir atļautu bezpeļņas organizāciju grupa, kas parasti ziedo līdzekļus un sniedz atbalstu citām organizācijām vai nodrošina finansējuma avotu saviem labdarības mērķiem. Eiropas fondu skaits dinamiski palielinās, un tie aizņem lielu un nozīmīgu daļu kultūras nozarē. Lielākā daļa fondu atbalsta sociālos pasākumus un programmas, savukārt kultūras jomā darbojas mazāki fondi, kuru skaits ir neliels.
14. Vēl viena jauna privāto ieguldījumu forma kultūras nozarē ir **riska kapitāla filantropija** (RKF), kuras pamatā ir riska kapitāla ieguldījumu principi, piemēram, ieguldījumu ilgtermiņa raksturs un atbalsts resursu palielināšanai brīvprātīgo un sabiedriskajām organizācijām. Tā ir tā sauktās „piesaistītās” filantropiskās darbības forma.
15. Esošās **mākslas un uzņēmējdarbības organizācijas** sniedz nozīmīgus pakalpojumus, veicot izglītošanas, informētības uzlabošanas darbības un veidojot saikni starp mākslu un uzņēmējdarbību. Šādu specializētu iestāžu izveide, kas veicina uzņēmēju un mākslas nozares pārstāvju savstarpējo mijiedarbību, sekmē privātā sektora iesaistīšanos kultūras nozarē. Īpaši nozīmīgs to darbības aspekts ir korporatīvo atbalstītāju centienu uzraudzība un ziņošana par tiem, jo valsts vai Eiropas līmenī netiek sistemātiski vākti dati par privātajiem ieguldījumiem kultūrā.
16. Jaunie mehānismi, kas attīstās digitālajā jomā, piemēram, **kolektīvā finansēšana un līdzekļu vākšana internetā**, tiek uzsvērti kā būtiski jauni instrumenti privāto ieguldījumu veicināšanai kultūrā.

1.4. Privātie ieguldījumi kultūrā – gadījumu izpēte valstīs

Eiropā pastāv dažādas kultūras politikas sistēmas, ar ko tiek mēģināts panākt līdzsvaru starp ekonomikas efektivitāti un ražīgumu, no vienas puses, un vēlamo sociālo un kultūras mērķu sasniegšanu, no otras puses (*Boorsma, 1998*). Pastāv dažādi šo sistēmu organizācijas modeļi — no centralizētiem un birokrātiskiem līdz pavisam vienkāršiem modeļiem. Tāpēc atšķiras arī netiešo valsts politikas pasākumu, piemēram, nodokļu atskaitījumu un priekšrocību, kā arī uz pieprasījumu vērstu subsīdiju, piemēram, kuponu, bezprocentu aizdevumu, līdzfinansējuma fondu un publiskā finansējuma partnerību lietojums un nozīme un starpniekorganizāciju (piemēram, mākslas un uzņēmumu organizāciju un sabiedriskā labuma organizāciju) līdzdalības līmenis.

Lai veiktu kultūras politikas analīzi un lai novērtētu, kā tā risina šīs problēmas, šajā pētījumā ir iekļauta piecās valstīs veikta padziļināta situācijas analīze. Šo izvēlēto valstu gadījumu izpēte sniedz ieskatu dažādās pastāvošajās sistēmās un informāciju par praktiskiem pasākumiem un labākās valstu prakses piemēriem privāto ieguldījumu veicināšanai kultūras nozarē. Tādējādi gadījumu izpētē konstatētas dažādas reālijas un jautājumi, kas saistīti ar kultūras finansēšanu. Izvēlētajās valstīs — Apvienotajā Karalistē, Itālijā, Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā — veiktās situācijas analīzes konstatējumi liecina par daudzveidību Eiropā. Gadījumu izpētes rezultāti uzsver kopīgās un atšķirīgās iezīmes Eiropā. Rezultāti rāda, ka Apvienotajā Karalistē un Nīderlandē (valstīs ar anglosakšu kultūras politikas tradīcijām) tiek izmantoti efektīvākie mehānismi un pasākumi privātā sektora atbalsta kultūrai veicināšanas jomā. Slovēnijā un Polijā, kas ir ES jaunās dalībvalstis ar postsociālisma iezīmēm, privāto ieguldījumu sistēmas joprojām nav pietiekami attīstītas samērā neelastīgo kultūras nozares struktūru dēļ. Itālija, kas ir valsts ar Vidusjūras reģiona valstu tradīcijām, atrodas pusceļā — joprojām ir jūtama valsts dominance, taču tiek piedāvātas plašas privātā sektora līdzdalības iespējas.

- Itālijas gadījums liecina par to, ka, lai gan kultūras atbalsta jomā galvenā nozīme un lielākā atbildība ir valstij, pastāv dažādas iniciatīvas, stimuli un sistēmas privātā atbalsta kultūrai veicināšanai. No šīm sistēmām lielākā nozīme ir banku fondiem.
- Pēdējā desmitgadē ir palielinājies privātais atbalsts kultūrai Nīderlandē — gan attiecībā pret kopējo atbalstu, gan arī absolūtās vērtības ziņā. Valdība ir guvusi labus panākumus, pieņemot nodokļu tiesību aktus un programmas, kas stimulē privāto atbalstu. Nīderlandes kultūras politikas pašreizējam modelim piemīt gan vienkārša, gan arī uz uzņēmējdarbību vērsta modeļa iezīmes. Paziņotās izmaiņas kultūras politikas jomā, kas tiks veiktas turpmākajos četros gados, uzsver uzņēmējdarbības modeļu nozīmi.
- Polijā privāto ieguldījumu veicināšana kultūrā joprojām atrodas attīstības sākumposmā, un, lai nodrošinātu turpmāku attīstību, ir vajadzīga rūpīgi izstrādāta un stratēģiska pieeja. Turklāt šāda pieeja ir saistīta ar nepieciešamību pārstrukturēt kultūras nozari kopumā.
- Slovēnijā ir veikts pārāk maz strukturālu pārmaiņu, kas veicinātu privātā sektora līdzdalību kultūrā. Lai arī ir pieņemti kultūras politikas mērķi publiskā sektora modernizācijai kultūras nozarē un privātā finansējuma mobilizācijai, tiek īstenoti tikai daži konkrēti pasākumi, lai sasniegtu šos mērķus.
- Apvienotajā Karalistē par tā saukto „zelta standartu” kultūras finansēšanā uzskata trīskomponentu sistēmu, kur katrs ienākumu avots (publiskais finansējums, privātais finansējums, gūtie ienākumi) nodrošina vienu trešdaļu no kopējiem ienākumiem. Taču faktiski tikai gūtie ienākumi veido vienu trešdaļu no kopējiem ienākumiem (32 %); publiskais finansējums veido vidēji 53 % no mākslas organizāciju ienākumiem, taču privātie ieguldījumi veido tikai 15 % no ienākumiem (*Mermiri, 2010*). Ņemot vērā nesen veiktos valsts un vietējo pašvaldību kultūras budžeta samazinājumus, mākslas un kultūras nozarē ir jāmeklē alternatīvi ienākumu avoti, proti, privātie ieguldījumi, lai aizstātu publiskās subsīdijas. Valdība meklē jaunas iespējas, kā veicināt privātā sektora līdzdalību, veidojot fondu problēmas risināšanai, lai stimulētu ziedotājus un uzlabotu mākslas organizācijas līdzekļu vākšanas iespējas.

1.5. Eiropa un ASV — privāto ieguldījumu kultūrā veicināšanas pasākumu salīdzinošs pārskats

Salīdzinot tendences ES un ASV saistībā ar privātajiem ieguldījumiem kultūrā, var secināt, ka pastāv būtiskas atšķirības politikas virzībā un tās īstenošanas rezultātos. Abas sistēmas atšķiras gan struktūras, gan arī privātā finansējuma apjoma ziņā. Dažas atšķirības ir saistītas ar politisko un tiesisko vidi, citas — ar līdzekļu vākšanai paredzēto resursu pieejamību un atbalsta lūgšanas kultūru, un vēl citas atšķirības ir saistītas ar kultūru un tradīcijām atbalsta sniegšanas un labklājības palielināšanas jomā.

Kopš 1990. gadiem gan Eiropā, gan arī ASV ir notikušas būtiskas pārmaiņas politikas attīstībā. Eiropas valstis ir ieviesušas fiskālos tiesību aktus privāto ieguldījumu kultūrā atbalstam un veicināšanai, taču ASV valsts iestādes ir būtiski samazinājušas publisko atbalstu kultūrai, atstājot šo nozari tirgus spēku varā.

Salīdzinot atbalsta līmeni kultūras nozarei Eiropas valstīs un ASV, ir jāņem vērā būtiskākā atšķirība — Eiropā kultūru uzskata par sabiedrisku labumu, bet ASV — par tirgus preci. Eiropā galvenais uzdevums joprojām ir saglabāt līdzšinējos sasniegumus, atbalstot mākslu un kultūru kā sabiedriskus labumus un vienlaicīgi veicinot privātās finansēšanas mehānismus, lai tie būtu stimulējošāki, plašāki un elastīgāki.

Lielākā daļa atšķirību ASV un ES starpā ir saistītas ar fiskālās politikas nosacījumiem — ASV vairāk tiek izmantoti nodokļu pasākumi, kas vērsti uz privātā sektora iesaistīšanu kultūras finansēšanā. Šādi pasākumi (pēc to funkcionālā raksturojuma) ietver tādus pasākumus kā privātā atbalsta formu dažādošana, privātpersonu atbalsta daļas palielināšana attiecībā pret kopējo privāto atbalstu kultūrai, ziedošanas mehānismi, kas izveidoti ar nodokļu tiesisko regulējumu (piemēram, apvienotie ienākumu fondi un labdarības fondi, kas nodrošina ienākumu fondu dibinātājiem un ļauj iegūt nodokļu atvieglojumus), nodokļu samazinājumu palielināšana privātpersonām, kas sniedz atbalstu, un atbilstības kritēriju noteikšana nodokļu samazinājumu saņemšanai.

ASV korporatīvais atbalsts mākslai un kultūrai no ziedošanas labdarīgiem mērķiem ir kļuvis par stratēģiju, kas vairāk orientēta uz tirgu un sponsorēšanu.

Privātpersonu atbalsta līmeņu atšķirības ASV un Eiropā ir galvenokārt saistītas ar federālo ienākumu nodokli, īpašuma nodokli, kapitāla pieauguma nodokli un dāvinājuma nodokli. Riska kapitāla filantropijas un plānotā atbalsta jomās ASV tiek izmantoti instrumenti, kas ir mazāk izplatīti Eiropā.

Privātā atbalsta augstais līmenis mākslas nozarē ASV ne vienmēr veicina mākslas nozares finansiālo stabilitāti. Fiksēto izmaksu nepārtraukta palielināšanās, kā arī konkurences pieaugums, atbalstītāju augstākas prasības, publiskā finansējuma samazināšanās un vispārējā ekonomikas krīze ir iemesli, lai atsāktu diskusijas par atbilstīgu privātā un publiskā finansējuma līmeni kultūras atbalstam.

1.6. Konstatējumi

Eiropas kultūras finansēšanas sistēma ir orientēta galvenokārt uz valsti, un vēlme īstenot privātā atbalsta veicināšanas pasākumus ir atkarīga no valsts politikas un politiskās apņēmības. It īpaši ņemot vērā neseno ekonomikas krīzi, lielākā daļa Eiropas valstu ir sasniegušas sava budžeta robežu, un tāpēc tām būtu jāizrāda arvien lielāka interese par to, kādas iespējas sniedz privātā atbalsta sistēmas kultūrai. Taču ir īstenots ļoti maz jaunu politikas pasākumu privāto ieguldījumu veicināšanai kultūrā, un tāpēc var secināt, ka politikas pasākumi neatbilst pašreizējām tendencēm un problēmām.

Turpmāk sniegts šā pētījuma būtiskāko konstatējumu kopsavilkums.

- Patlaban ir vērojama tendence, ka tiešais publiskais atbalsts kultūrai samazinās, un neseno finanšu krīzes sekas pastiprina šo procesu. Izvērtējot Eiropas valstu kultūras politiku, ir redzams, ka jāveic kultūras nozares reforma, lai padarītu to ilgtspējīgāku un lielākā mērā vērstu uz uzņēmējdarbību, taču praksē ir redzami dažādi šā stratēģiskā mērķa īstenošanas līmeņi.
- Publiskais tiešais atbalsts ir vērsts galvenokārt uz kultūras infrastruktūru un ražošanu (proti, kultūras piedāvājumu), taču neseno novērotās tendences liecina par to, ka politika ir mainījusies un ka tiek ņemts vērā arī piedāvājums. Ņemot vērā šo jauno patēriņa aspektu, kultūras organizācijām ir jāspēj pierādīt, ka tās ir būtiskas auditorijai.
- Netiešie publiskā atbalsta pasākumi nodokļu priekšrocību veidā Eiropā ir labi attīstīti, taču dažādās valstīs atšķiras šo pasākumu popularitāte iedzīvotāju, kultūras organizāciju un uzņēmumu vidū, liecinot par nepieciešamību veicināt un attīstīt atbalsta kultūru.

- Centieni pārmērīgi uzsvērt privātā atbalsta kā publiskā atbalsta alternatīvas potenciālu ir pretrunīgi, jo krīzes laikā strauji samazinās privāto fondu skaits, un daudzos konstatējumos uzsvērts, ka pastāv pozitīva attiecība starp valsts un privāto ieguldījumu nozīmi kultūrā. Publiskā intervence līdzfinansējuma fondu vai fiskālo stimulu veidā veicina to sponsoru un ziedotāju ticību kultūras vērtībai, kuri vēlas ieguldīt jau veiksmīgā un svarīgā nozarē.
- Eiropā nav pietiekami attīstīta līdzekļu vākšana profesionālā līmenī. Lai gan šāda profesionalizācija ir vajadzīga, ir ļoti grūti pieņemt būtisko lēmumu par līdzekļu vācēju piesaisti, jo bieži vien nepietiek līdzekļu, lai pienācīgi apmaksātu galvenās kultūras un mākslas darbības vai lai piesaistītu ārējos konsultantus līdzekļu vākšanas jomā. Tāpēc lielākajā daļā kultūras organizāciju, veidojot organizatorisko struktūru, līdzekļu vākšanas funkcijai netiek pievērsta pienācīga uzmanība.

Vispārīgais priekšlikums palielināt privātos ieguldījumus mākslas un kultūras nozarē tiek plaši uzskatīts par daudzsoļošu alternatīvu kultūras nozares finanšu ilgtspējības uzlabošanai laikā, kad publiskais finansējums ir pakļauts rūpīgai kontrolei. Taču sponsorēšanas un ziedojumu samazināšanās ekonomikas krīzes laikā liecina par to, ka šis priekšlikums netiek atbalstīts. Ir jāīsteno intensīvāki centieni, lai veidotu ciešāku saikni starp auditoriju, uzņēmumiem un sabiedrību, lai atzītu kultūras dažādās vērtības un lai izmantotu tās, ņemot vērā atšķirīgo motivāciju lēmumu pieņemšanai par privāto ieguldījumu veikšanu kultūrā. Valdības saskaras ar problēmām, uzlabojot politisko un tiesisko vidi, lai veicinātu un atalgotu privāto atbalstu kultūrai. Sponsoru ir jārosina izmantot jaunās iespējas, lai ar mākslas un kultūras palīdzību piedāvātu inovatīvāku reklāmu, mecenāti ir jāmudina no jauna atklāt savu aizrautību, meklējot jaunus talantus, ziedotāji ir jāaicina iesaistīties kultūras dzīves organizēšanā un kultūras nozares pārstāvjiem ir jāļauj saprast, ka līdzekļu vākšana un sponsorēšana ir nozīmīgas darbības ne tikai finansiālu apsvērumu dēļ, bet arī tāpēc, lai sociāli leģitimizētu kultūras uzdevumus.

1.7. Ieteikumi

Pamatojoties uz šā pētījuma konstatējumiem, var secināt, ka, veicinot privātos ieguldījumus kultūras nozarē, var nākties saskarties ar vairākām problēmām.

- **Atbilstīga līdzsvara nodrošināšana starp tiešo un netiešo publisko atbalstu mākslai un kultūrai**

Ņemot vērā kultūras nozares īpatnības un kultūras attīstības modeļus Eiropā, privāto ieguldījumu kultūrā veicināšanai nevajadzētu radīt negatīvu ietekmi uz publisko finansējumu. Publiskais un privātais finansējums viens otru papildina, jo publiskā finansējuma stabils pamats, pirmkārt, veicina pārliecību par kultūras nozīmi sabiedrībā un, otrkārt, nodrošina kultūras nozares stabilitāti. Krīzes laikā pieprasījums pēc kultūras produktiem samazinās vairāk nekā pieprasījums pēc citām precēm. Lai saglabātu kultūras nozīmi sabiedrībā, publiskais atbalsts ir neaizstājams.

- **Metodoloģijas izstrāde salīdzināmu datu apkopošanai**

Tas, ka trūkst sistemātiski vāktu salīdzināmu datu par situāciju ES nodokļu jomā saistībā ar kultūras nozari, kā arī tādu datu, kas vākti, izmantojot vienotu metodoloģiju, rada būtiskus šķēršļus pētījumiem par privātajiem ieguldījumiem kultūras nozarē Eiropā. Vēl viens pārbaudījums ir izstrādāt kopēju filantropiskās darbības dažādo formu klasifikācijas sistēmu, izdalot kultūras nozari kā atsevišķu kategoriju un izveidojot dažādas sistēmas, lai atvieglotu salīdzinošo pētniecību nākotnē. Tāpēc ir jāturpina attīstīt tādas esošās iniciatīvas kā *Eurostat* Kultūras statistika un Eiropas Padomes un *ERICarts* kompendija projekts.

➤ **Turpmākais atbalsts starptautiskajām organizācijām, kas veic salīdzināmu datu un prakses uzraudzību**

Pasākumu un mehānismu daudzveidība ES dalībvalstīs pamato nepieciešamību izveidot starptautiskas organizācijas un tīklus, kas veiktu rūpīgu un neatkarīgu datu un prakses novērtējumu, kā arī efektīvāk izplatītu iegūtos rezultātus mērķa grupām. Mākslas un uzņēmējdarbības forumu apkopotie dati ir vērtīgs informācijas avots, taču tie būtu vēl vērtīgāki, ja datu apkopošanā un interpretācijā tiktu izmantota vienota metodoloģiska pieeja. Turpmākā atbalsta nodrošināšanai esošo mākslas un uzņēmējdarbības forumu starptautiskajām jumta organizācijām un citām starpniekorganizācijām jābūt likumsakarīgam ES uzdevumam, lai radītu un veicinātu mākslas un kultūras privātai finansēšanai labvēlīgus priekšnosacījumus.

➤ **Informētības un izpratnes veicināšana par esošajiem pasākumiem un priekšrocībām nodokļu jomā**

ASV un Eiropas sistēmu lielākās atšķirības ir nevis dažādie pasākumi (lai gan tiem ir zināma nozīme), bet vairumā gadījumu to īstenošana. Eiropā labvēlīgus pasākumus nodokļu jomā paredz daudz un dažādi tiesību akti (Likums par ienākumu nodokli, Likums par mantojuma un dāvinājuma nodokli, Likums par pievienotās vērtības nodokli u. c.), un tos piemēro dažādās jomās (piemēram, apraides, izglītības, vides aizsardzības jomā). Taču ir vērojams vispārējas informētības trūkums atbalsta saņēmēju un ieguldītāju/ziedotāju/sponsoru vidū. Informētības un izpratnes veicināšana par esošajiem un plānotajiem pasākumiem nodokļu jomā ir būtisks pasākums, lai nodrošinātu spēkā esošā regulējuma efektīvu izmantošanu. Lai nodrošinātu tiesību normu efektīvu piemērošanu, ir jāizveido starptautisks katalogs vai rokasgrāmata atbalsta jomā, plaši aprakstot spēkā esošos valstu tiesību aktus un valstīs īstenotās kampaņas, kas informētu par nodokļu jomā pieejamajiem pasākumiem.

➤ **Publiskā atbalsta veicināšana līdzekļu vākšanai profesionālā līmenī**

Vēl viena ASV un Eiropas sistēmu atšķirība kļūst redzama, izvērtējot resursus, kas tiek piešķirti līdzekļu vākšanas pasākumu īstenošanai. Ņemot vērā kultūrai paredzētā privātā atbalsta līmeni Amerikā, ASV sistēma veicina labu līdzekļu vākšanas praksi, taču Eiropas kultūras sistēmā līdzekļu vākšana ir tikai neregulāri veikts papildu pasākums. Ja nepietiek līdzekļu galveno programmu īstenošanas izmaksu segšanai, lai īstenotu līdzekļu vākšanu profesionālā līmenī, ir jāveic mērķtiecīgi kultūras politikas pasākumi, atbalstot līdzekļu vākšanas programmu un stratēģiju izstrādi.

➤ **Informētības uzlabošana par atbalsta iespējām, ko paredz LESD 167. panta 4. punkts (bijušais EKL 151. panta 4. punkts), izstrādājot politiku ar ietekmi uz kultūru**

LESD 167. panta 4. punktā noteikts, ka, rīkojoties saskaņā ar citiem Līgumu noteikumiem, Eiropas iestādes ņem vērā kultūras aspektus. Šis pants piešķir ES iestādēm tiesības un iespēju atbalstīt kultūras darbības, tostarp mehānismus un pasākumus privāto ieguldījumu kultūrā veicināšanai.

➤ **PVN tiesību aktu harmonizēšana, neradot apdraudējumu kultūras produktiem un pakalpojumiem īpašajam statusam**

Eiropas Savienība uzskata, ka PVN tiesību aktu harmonizēšana ir viens no iespējamajiem risinājumiem nodokļu tiesību aktu turpmākai izstrādei ES. Veicot šādas izmaiņas, ir jāuzmanās, lai netiktu iznīcināti līdzšinējie sasniegumi, kas minēti šajā pētījumā, saistībā ar atbrīvojumu no PVN kultūras produktiem, un ir jāņem vērā to valstu piemērs, kurās kultūras produktiem un pakalpojumiem ir noteikts labvēlīgs un īpašs statuss.

➤ **Atbalsta nodrošināšana mākslas un uzņēmējdarbības forumiem kā mākslas, uzņēmēju un likumdevēju starpniekiem**

Mākslas un uzņēmējdarbības forumi ir starpniekmehānismi, kas veicina atbalsta kultūras attīstību ziedotāju vidū un sekmē atbalsta lūgšanas kultūras attīstību kultūras organizāciju un mākslinieku vidū. Šīs organizācijas aktīvi piedalās kultūras un uzņēmējdarbības nozares partnerības veidošanā un veicināšanā. Īstenojot šādu partnerību, uzņēmējdarbības organizācijas, kas atbalsta kultūras projektus, iegūst stratēģisku redzējumu uz saviem zīmoliem un atpazīstamību, ko veicina partnerība ar kultūras organizācijām, taču šīm organizācijām tiek nodrošināta lielāka stabilitāte ilgtermiņa programmu izstrādē. Mākslas un uzņēmējdarbības forumi ir arī līdzekļi, ko izmanto preferenciālu nodokļu režīmu īstenošanai praksē.

➤ **Labākās prakses veicināšana un apmaiņa fiskālās politikas jomā, lai sekmētu privāto atbalstu kultūrai dalībvalstīs**

Fiskālās politikas atbalstam ir ļoti liela nozīme, veidojot sistēmu privāto līdzekļu aktīvākai piesaistei. Kultūras nozares amatpersonām un lēmējinstāžu darbiniekiem nereti ir ierobežotas zināšanas par pieejamo fiskālo pasākumu un instrumentu daudzveidību. Tāpēc nav nekāds pārsteigums, ka netiek nodrošināts atbalsts esošo pasākumu veicināšanai vai jaunu pasākumu ieviešanai, lai veicinātu privātos ieguldījumus kultūrā. Šāda situācija pastiprina nepieciešamību uzraudzīt un izvērtēt fiskālās politikas īstenošanas ietekmi uz kultūras nozari un veikt salīdzinošu analīzi ES līmenī, lai rastu optimālus risinājumus. Ja nodokļu iestādes un finanšu ministrijas nav veikušas vispusīgu nodokļu atvieglojumu analīzi, visi mēģinājumi uzlabot nodokļu vidi ir uz ideoloģiju balstīti pasākumi, nevis saprotami un pragmatiski iemesli ilgtermiņa fiskālās politikas maiņai.

➤ **Kultūras politikas pasākumi, kuru pamatā ir dažādas kultūras vērtības**

Privātos ieguldījumus kultūrā ietekmē dažādi faktori — daži no tiem ir ārējie faktori, kas nav saistīti ar kultūras nozari (piemēram, vispārējā politiskā un tiesiskā vide), daži ir saistīti ar ziedotājiem (piemēram, atbalsta un labklājības palielināšanas kultūra, tostarp tās nodošana no paaudzes paaudzei nākotnē) un daži ir kultūras nozares iekšējie faktori (piemēram, līdzekļu vākšanai paredzētie resursi un atbalsta lūgšanas kultūra). Ņemot vērā šo faktoru sarežģītību, kultūras politikai, kā arī tās izstrādei un īstenošanai jābūt daudzdimensionālai un holistiskai, un tās pamatā jābūt dažādām kultūras vērtībām. Taču viens no grūtākajiem uzdevumiem kultūras politikas izstrādē ir radīt aktīvus mehānismus, kas spēj pielāgoties izmaiņām sociālajā, politiskajā un ekonomiskajā vidē. Kultūras politikas pasākumiem privāto ieguldījumu veicināšanai kultūrā galvenokārt jābūt vērīgiem uz kompetences paaugstināšanu kultūras nozarē, lai veidotu produktīvu sadarbību ar privāto sektoru. Turklāt, attīstot kultūras politiku, ir jānodrošina atbilstīgs tiesiskais regulējums, kas atbalsta jaukta finansējuma sistēmas principus kā pamatu ilgspējības panākšanai.